

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ АБ «ПІВДЕННИЙ»)

Літвінова В. О., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: litvinova_1977@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3998-904X

Кравчук Д. І., магістрантка кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: dasha922016@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-9511-358X

***Анотація.** Метою роботи є розгляд сучасних методологій для здійснення оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Під час написання статті використано комплекс загальнонаукових методів. Досліджено основні фактори, що впливають на рівень конкуренції у будь-якій галузі. Проаналізовано рівень конкурентоспроможності АБ «Південний». Наведено сучасні тенденції та заходи, які спрямовані на підвищення рівня конкурентоспроможності організації. Теоретична цінність роботи полягає у дослідженні та виборі шляхів проведення оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства як на локальному, так і на міжнародному ринках. Практична цінність статті полягає у наданні пропозицій щодо чинників, які здатні впливати на покращення економічних показників компанії, а як наслідок, і на її конкурентоспроможність.*

***Ключові слова:** конкурентоспроможність підприємства, методи оцінки конкурентоспроможності, показники ефективності, заходи підвищення конкурентоспроможності.*

ASSESSMENT OF COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE AND FACTORS FOR ITS INCREASING (ON THE EXAMPLE OF PJSC «BANK PIVDENNY»)

Litvinova Viktoriia, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics and Business Organization, Odesa National University of Economics, Odesa, Ukraine
e-mail: litvinova_1977@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-3998-904X

Kravchuk Dariia, Master of the Department of Business Economics and Business Organization, Odesa National University of Economics, Odesa, Ukraine
e-mail: dasha922016@gmail.com
ORCID ID: 0009-0001-9511-358X

***Abstract.** The purpose of the work is to consider modern methodologies for evaluating the level of competitiveness of the enterprise. During the writing of the article, a complex of general scientific methods was used. The main factors affecting the level of competition in any industry have been studied. The level of competitiveness of PJSC «Bank Pivdenny» was analyzed. Modern trends and measures aimed at improving the level of the organization's competitiveness are presented. The theoretical value of the work lies in the research and selection of ways to assess the level of competitiveness of the enterprise both on the local and international markets. The practical value of the article lies in the formation of proposals regarding factors that can influence the improvement of the company's economic indicators, and as a result, competitiveness.*

***Key words:** enterprise competitiveness, methods of assessing competitiveness, performance indicators, measures to increase competitiveness.*

JEL Classification: M210.

Постановка проблеми. Розвиток українського бізнесу має багато перешкод через корупцію, політичну нестабільність, складність податкового законодавства, бюрократію, обмежувальне регулювання ринку праці. Тому компаніям важко підтримувати власний рівень конкурентоспроможності не тільки на міжнародному ринку, а й на локальному. В результаті загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках актуальність

проблеми підтримки та підвищення рівня конкурентоспроможності організацій постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з підвищенням інтересу до оцінки конкурентоспроможності підприємства протягом останніх років почали активно проводитись дослідження та конференції, публікуватись наукові статті з цієї проблематики. Вивченню методів оцінки конкурентоспроможності компанії та факторів її підвищення присвятили свої роботи В. О. Письмак, О. В. Громова, О. В. Шилова, В. Я. Швець, М. В. Бойченко та інші.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розробці різних аспектів цієї проблеми присвячено багато наукових праць, але нині ще не повністю сформований підхід до оцінки та підвищення рівня конкурентоспроможності компанії у банківській системі.

Мета дослідження. Мета дослідження – визначення поняття конкурентоспроможності компанії, розгляд різних видів методик щодо її оцінки на прикладі АБ «Південний» та визначення шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності компанії.

Основний матеріал. Конкурентоспроможність компанії – це характеристика її показників, що використовують для порівняння з аналогічними показниками інших компаній, які належать до однієї галузі. Розрахунки, які проводяться для надання цієї характеристики, відбивають різницю між рівнем ефективності використання всіх видів ресурсів організації. Також конкурентоспроможністю компанії називають сукупність елементів, які пов'язані між собою та спрямовані на формування сильних позицій організації, підтримку та пошук нових конкурентних переваг на ринку.

За словами Н. М. Богацької, конкурентоспроможність – це порівняльна характеристика підприємства, яка відбиває різницю між рівнем ефективності використання всіх видів ресурсів порівняно з аналогічними показниками інших підприємств певної однорідної групи [1, с. 456]. Однак поняття конкурентоспроможності банку не є тотожним до поняття класичної конкурентоспроможності підприємства. Їх відмінності полягають в тому, що об'єктом банківської конкуренції є не товари, а ресурси, які банк формує для здійснення активних операцій; на ринку банківських послуг банківська установа може виступати в ролі не тільки продавця, а й покупця; реалізація банківських послуг може здійснюватися в межах банку без залучення зовнішніх каналів збуту; ситуація конкурентності виникає не лише між банківськими установами, вона пов'язана також із діяльністю небанківських фінансових установ; діяльність банківських установ суворо регламентується Національним банком України [2, с. 5]. Водночас ці два види конкурентоспроможності дуже взаємопов'язані та стимулюють розвиток один одного.

В результаті багатьох проведених наукових досліджень було визначено, що в умовах сучасної ринкової економіки факторами конкурентоспроможності компанії є: інтернаціоналізація, уряд, внутрішня політика, інфраструктура, наука і технологія, менеджмент, фінанси [3, с. 59]. Зокрема, на рівень конкуренції у будь-якій галузі впливають одночасно п'ять сил, серед яких: суперництво між наявними конкурентами, загроза появи нових конкурентів, загроза появи послуг субститутів, здатність контрагентів до змін умов співпраці [4, с. 35].

Існує багато методологій для визначення рівня конкурентоспроможності компанії. Одна з них передбачає поділ усіх показників ефективності підприємства на три основні групи. До першої групи належать показники, що відображають економічні характеристики організації. До складу другої групи показників конкурентоспроможності входять значення, які відображають фінансовий стан компанії. Третя група включає нормативні показники, які підтверджують відповідність діяльності підприємства установленим стандартам галузі.

Інша методологія, яка була розроблена В. Шарко, включає дослідження показників діяльності компанії, застосовуючи такі методи та моделі:

1. Методи, що характеризують ринкові позиції компанії: модель БКГ, модель М. Портера, метод «Мак-Кінзі», модель Shell/DPM, метод PIMS, модель Хофера/Шенделя.
2. Методи, що характеризують рівень менеджменту компанії: метод LOTS, метод GAP, ситуаційний аналіз, метод експертного оцінювання, метод картування стратегічних груп.
3. Методи, що характеризують фінансово-економічну діяльність компанії: фінансово-економічний метод [5, с. 59].

Для визначення конкурентоспроможності організації у сучасній економіці також використовують різноманітні графічні методи, до яких належать діаграми, картограми, моделі розвитку тощо. У праці А. Левицької представлено перелік найпоширеніших графічних методів для визначення рівня конкурентоспроможності, а саме: багатокутник

конкурентоспроможності; радар конкурентоспроможності; метод «профілів»; метод, що базується на теорії життєвого циклу; карта стратегічних груп; дослідження кривої досвіду; метод аналізу на основі функцій бажаності; метод семантичного диференціалу; метод конкурентних стратегій Ж.-Ж. Ламбена; метод побудови конкурентного простору [6, с. 1015].

Акціонерний банк «Південний» – один із лідерів фінансового ринку України, вже 30 років він є надійним фінансовим партнером для середнього і корпоративного бізнесу, а також для приватних клієнтів. Банк посідає третє місце у системі та входить до групи найбільших банків з приватним українським капіталом за розміром активів. За визначенням Національного банку України, АБ «Південний» п'ятий рік поспіль входить до категорії системно важливих банків.

Банк спеціалізується на обслуговуванні клієнтів у сегменті великого та середнього корпоративного бізнесу і фокусується на продуктах фінансування, комплексного обслуговування зовнішньоекономічної діяльності та ефективних рішеннях для управління грошовими коштами підприємств та їх власників.

У 2023 році він увійшов до п'ятірки банків-лідерів із найліпшими кредитними умовами за версією Delo.ua та журналу «Топ-100. Рейтинги найбільших».

Економічні нормативи проведення діяльності банків гарантують стабільне функціонування банківської системи, а також виконання нею зобов'язань перед клієнтами, а особливо перед вкладниками. Ці нормативи також допомагають уникнути ризиків щодо втрати капіталу, неправильного розподілу ресурсів та оцінити рівень конкурентоспроможності компанії на ринку. Розглянемо значення економічних нормативів АБ «Південний» за 2020-2022 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Значення економічних нормативів АБ «Південний» за 2020-2022 рр.

Норматив		2020	2021	2022
Позначення	Характеристика			
H1	Регулятивний капітал, тис. грн.	3 014 399,75	3 503 515,78	4 572 283,76
H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, %	13,2	15,81	23,14
H3	Норматив (коефіцієнт) достатності основного капіталу, %	9,93	11,25	12,48
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, %	16,41	14,38	13,6
H8	Норматив великих кредитних ризиків	282,97	160,49	80,86
H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, %	1,98	3,44	2,32
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, %	0,25	0,22	0,01
H12	Норматив загальної суми інвестування, %	0,38	0,34	0,05
LCR _{вв}	Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами	128,64	171,77	242,04
LCR _{ів}	Коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземною валютою	169,13	256,37	242,04

Джерело: складено авторами на основі даних АБ «Південний» [7]

Розрахунок економічних нормативів банків здійснюється на основі регулятивного капіталу. Кожен норматив має своє стандартне значення, яке відповідає за стабільність діяльності банків. Отже, мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1) повинен становити не менше 200 млн. грн. На кінець 2022 року мінімальний регулятивний капітал АБ «Південний» становив 4 572,283 млн. грн., що значно перевищує норму. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) повинен сягати не менше 10%, в той час коли значення цього показника у АБ «Південний» вже на кінець 2020 року становив 13,2%, а на кінець 2022 року досягнув 23,14%. Нормативне значення коефіцієнту достатності основного капіталу (Н3) становить не менше 7%.

У 2022 році АБ «Південний» по цьому показнику досягнув 12,48%. Наступний показник – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), який не повинен перевищувати 25%. АБ «Південний» не перейшов визначеної межі й на кінець 2022 року цей показник становив 13,6%. Також спостерігаємо позитивну тенденцію щорічного зниження цього показника. Що стосується Н8 – нормативу великих кредитних ризиків, то він не повинен перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу. АБ «Південний» має задовільне значення по цьому показнику й відповідає економічному нормативу банківської системи. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, (Н9) АБ «Південний» на кінець 2022 року становить лише 2,32%, в той час коли зареєстрованим нормативом є не більше 25%. Задовільне значення має й норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) і становить в межах 0,01-0,25 протягом аналізованого періоду, в той час коли максимально допустимим значенням є 15%. Норматив загальної суми інвестування (Н12) АБ «Південний» на кінець 2022 року становить 0,05%, що значно відстає від нормативу – не більше 60%. Мінімальний рівень для коефіцієнтів покриття ліквідністю за всіма валютами та іноземною валютою становить не менше 100%. А на кінець 2022 року показники банку становили по 242,04%. Провівши розрахунки та аналіз отриманих результатів, можемо дійти висновку, що АБ «Південний» має достатньо високі показники економічної діяльності, що свідчать про стабільність його діяльності та правильність обраної стратегії діяльності.

Побудуємо матрицю БКГ для основних видів послуг АБ «Південний» (табл. 2, табл. 3) для того, щоб проаналізувати їх актуальність на ринку, оцінити можливість та потенціал компанії до зростання, визначити в які послуги найкраще всього інвестувати тощо. Для розрахунку даних матриці БКГ в якості конкурента АБ «Південний» візьмемо ПАТ «Банк Восток».

Таблиця 2

Вихідна таблиця даних матриці БКГ для основних видів продукції

№	Назва товару/послуги	Об'єм реалізації за 2021 р., грн.	Об'єм реалізації за 2022 р., грн.	Об'єм реалізації у конкурента, грн.	Темп росту ринку, %	Частка ринку
1.	Кредити	1 682 084	1 849 466	1 023 949	109,95	1,81
2.	Страховання	87 238	145 489	260 081	166,77	0,56
3.	Валютні операції	148 003	152 735	121 341	103,20	1,26
4.	Монети та метали	119 379	493 648	345 065	413,51	1,43
5.	Операційна діяльність (тарифи карток)	33 319	30 542	57 689	91,67	0,53
6.	Цінні папери	582 155	821 531	356 995	141,12	2,30
7.	Розрахунково-касове обслуговування клієнтів	983 168	970 535	882 022	98,72	1,10
	Всього:	3 635 346	4 463 946	3 047 142	-	-

Джерело: складено авторами на основі даних АБ «Південний» та ПАТ «Банк Восток» [7, 8]

Використовуючи кульову діаграму зобразимо графічно розраховані дані для матриці БКГ

основних видів послуг АБ «Південний» (рис. 1).

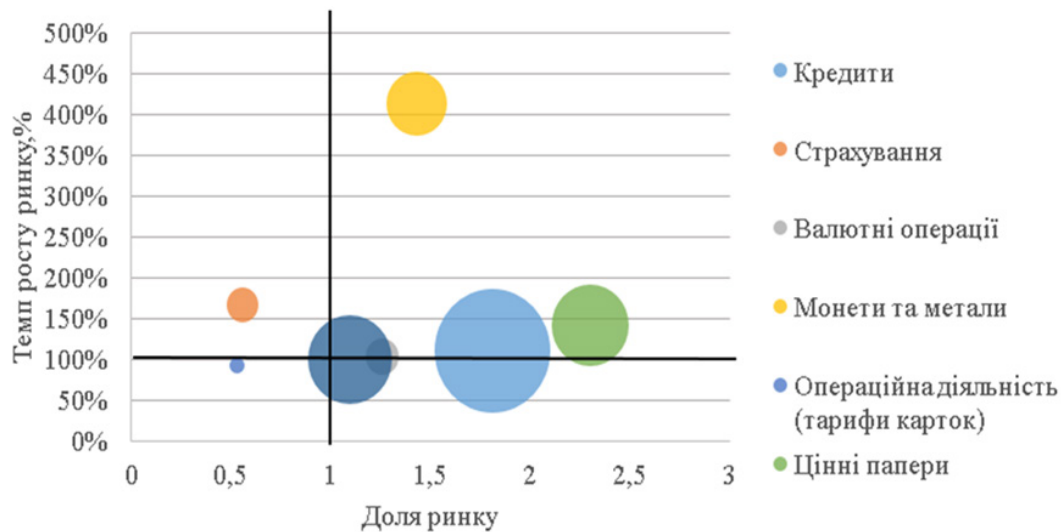


Рис. 1. Матриця БКГ основних послуг АБ «Південний» за 2021 – 2022 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних АБ «Південний» та ПАТ «Банк Восток» [7, 8]

За результатами проведених розрахунків можемо зробити висновок, що АБ «Південний» має товари всіх сегментів матриці БКГ. До сегменту «Зірки» належать монети та метали, кредити, цінні папери та валютні операції. Це означає, що вони приносять компанії найбільші дохід та рентабельність інвестицій. Що стосується сегменту «Дійні корови», то до нього належить розрахунково-касове обслуговування клієнтів, що свідчить про необхідність берегти та прискіпливо контролювати цей вид товару, адже він є зоною впевненості компанії. «Знаки питання» – це сегмент, до якого належить страхування АБ «Південний». Ця послуга майже не приносить прибутку компанії, тому варто замислитись щодо її ліквідації. Операційна діяльність компанії, а саме тарифи карток АБ «Південний», належить сегменту «Собаки». Банку варто позбутися цього виду послуги, адже він може отримувати дохід з надання цієї послуги лише при надмірних витратах.

Таблиця 3

Підсумкова таблиця даних матриці БКГ для основних видів продукції

		Назва товару/послуги	Об'єм реалізації за 2022 р., грн.	Назва товару/послуги	Об'єм реалізації за 2022 р., грн.
Темп росту ринку	Високий	Страхування	145 489	Монети та метали	493 648
				Кредити	1 849 466
				Цінні папери	821 531
				Валютні операції	152 735
	Низький	Операційна діяльність (тарифи карток)	30 542	Розрахунково-касове обслуговування клієнтів	970 535
		Мала		Велика	
		Частка ринку			

Джерело: складено авторами на основі матриці БКГ основних послуг АБ «Південний»

Для підвищення конкурентоспроможності АБ «Південний» необхідно розробляти і

впроваджувати комплексну систему заходів, спрямованих на забезпечення якості послуг. Для цього, по-перше, слід усі фактори, що впливають на діяльність компанії, поділити на дві групи, а саме: зовнішні (політичні, правові, соціальні, техногенні тощо) та внутрішні (система управління, інновації, фінансове забезпечення тощо) [9, с. 115]. По-друге, провести систематизацію чинників за такими економічними показниками [10,

с. 429]: рентабельність банківських продуктів та її перспективна динаміка у співвідношенні з величиною прибутку; темпи зростання продажів банківських продуктів із відстеженням їхнього життєвого циклу і попиту клієнтів; регіональна або національна ємність фінансового ринку та його сегменту; зовнішні та внутрішні умови зростання конкурентоспроможності. І в залежності від цього підбирати стратегію оптимізації діяльності компанії.

В результаті проведеного аналізу економічних нормативів

АБ «Південний» та їх порівняння із визначеними стандартами банківської системи, а також побудови матриці БКГ, можемо зробити висновок, що банку слід оптимізувати та покращити послугу кредитування, процес залучення інвестицій, операційну діяльність компанії. Для цього існує ряд заходів, серед яких: впровадження нових систем кредитування, проведення точного аналізу кредитного ризику клієнта, розробка фінансових продуктів та послуг для залучення інвесторів, кооперація та партнерство з небанківськими установами, перегляд тарифів на різні операції тощо.

Також шляхами вирішення питань, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності, можуть бути й зміна рекламної політики, покращення якісних характеристик послуг, вдосконалення обслуговування клієнтів, підвищення якості управління, упровадження (проведення) стратегічного маркетингу «виходу» і «входу» організації, впровадження інновацій та технічних змін; впровадження нових фінансових і облікових технологій, розвиток тактичного маркетингу [11, с. 86].

Висновки. При оцінці рівня конкурентоспроможності банку варто комплексно використовувати різні методології. Так, на прикладі АБ «Південний» розглянуто значення економічних показників діяльності компанії, які стверджують їх відповідність установленим стандартам банківської системи. Це свідчить про довіру клієнтів до банківської установи та високий рівень конкурентоспроможності організації на ринку. Також матриця БКГ продемонструвала оптимальність обраної стратегії щодо діяльності банку та запропонованих послуг. Однак, незважаючи на це, АБ «Південному» слід запроваджувати гнучкішу стратегію діяльності, підлаштовуючись під сучасні умови фінансової кризи в країні, можливість виникнення банківських ризиків та непередбачуваних ситуацій. Для цього слід залучати інвесторів, змінювати маркетингову стратегію, покращувати якість обслуговування клієнтів тощо. Ці заходи допоможуть не лише зберегти власні позиції на ринку, а й підвищити рівень конкурентоспроможності банку.

Список літератури

1. Богацька Н. М., Христич С. Г. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. Молодий вчений. 2019. №11. С. 455-458.
2. Коваленко В. В., Болгар Т. М., Євтушенко О. А., Пестовська З. С. Конкурентоспроможність банків у сучасних умовах розвитку фінансового ринку. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2019. Т. 2, №29. С. 3-12.
3. Руда О. Л. Конкурентоспроможність банків на ринку надання банківських послуг. Економічна наука. 2018. № 4. С. 58-61.
4. Бугай В. З., Сидоренко В. О. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства. Modern Economics. 2019. №14. С. 33-38.
5. Шемігон О. І. Сучасні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Аграрна освіта та наука: досягнення, роль, фактори росту: Стратегічні пріоритети розвитку аграрної освіти та науки в інноваційному розвитку агросфери: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 27-28 вересня 2018 року. Біла Церква, БНАУ, 2018. С. 58-60.
6. Скриньковський Р., Шпак О. Формування інструментарію для графічної оцінки конкурентоспроможності підприємства. Path of Science. 2018. № 1. С. 1014-1021.
7. Посилання на офіційний сайт АБ «Південний». URL: <https://finance.ua/ua/banks/pivdennyi/> (дата звернення: 21.11.2023).
8. Посилання на офіційний сайт АБ «Восток». URL: <https://bankvostok.com.ua/about/>

financial-reports#/ (дата звернення: 21.11.2023).

9. Чіков І. А. Фактори підвищення конкурентоспроможності підприємства АПК на основі інноваційних перетворень. Економіка та управління підприємствами. 2018. № 5. С. 113-117.

10. Малик О. В., Хачатрян А. А. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств в ринкових умовах господарювання. Інтернет-конференції ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. С. 84-86. URL: https://eprints.kname.edu.ua/45298/1/ilovepdf_com-85-87.pdf

11. Литовченко М. О., Татяніна С. М. Сутність та значення конкурентоспроможності банку. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 35. С. 427-432.

References

1. Bogatska, N. M., Hristych, S. G. (2019). Evaluation of the competitiveness of the enterprise. *A young scientist*, 11, 455-458. [In Ukrainian].

2. Kovalenko, V. V., Bolgar, T. M., Yevtushenko, O. A., Pestovska Z. S. (2019). Competitiveness of banks in modern conditions of financial market development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2, 29, 3-12.

3. Ruda, O. L. (2018). Competitiveness of banks in the market for the provision of banking services. *Economics*, 4, 58-61. [In Ukrainian].

4. Bugai, V. Z., Sydorenko, V. O. (2019). The main directions of increasing the competitiveness of the enterprise. *Modern Economics*, 14, 33-38. [In Ukrainian].

5. Shemigon, O. I. (2018). Modern approaches to assessing the competitiveness of an enterprise. Agrarian education and science: achievements, role, growth factors: Strategic priorities for the development of agrarian education and science in the innovative development of the agrosphere: materials of the International Scientific and Practical Conference on September 27-28, 2018. Bila Tserkva, BNAU. 58-60. [In Ukrainian].

6. Skrynkovskyi, R., Shpak, O. (2018). Formation of tools for graphic assessment of the competitiveness of the enterprise. *Path of Science*, 1, 1014-1021. [In Ukrainian].

7. Link to the official website of PJSC "Pivdenny". Retrieved from <https://finance.ua/ua/banks/pivdennyi/>. (accessed November 21, 2023). [In Ukrainian].

8. Link to the official website of PJSC "Vostok" Retrieved from <https://bankvostok.com.ua/about/financial-reports#/>. (accessed November 21, 2023). [In Ukrainian].

9. Chikov, I. A. (2018). Factors of increasing the competitiveness of the agribusiness enterprise based on innovative transformations. *Economics and enterprise management*, 5, 113-117. [In Ukrainian].

10. Malik, O. V., Khachatryan, A. A. (2017). Ways to increase the competitiveness of an enterprise in market conditions of management.

Internet-conferences of XNUMX named after O. M. Beketov, 2017. 84-86. Retrieved from https://eprints.kname.edu.ua/45298/1/ilovepdf_com-85-87.pdf [In Ukrainian].

11. Lytovchenko, M. O., Tatyana, S. M. (2019) The essence and significance of bank competitiveness. *Market infrastructure*, 35, 427-432. [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.12.2023

Прийнята до публікації 22.12.2023